

BIBΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

ΑΘΗΝΑ ΝΤΟΥΛΙΑ¹

Λέξεις-Κλειδιά για την Παιδική Λογοτεχνία, Philip Nel, Lissa Paul and Nina Christensen (επιμ.)

Επιστημονική επιμέλεια: Βασιλική Βασιλούδη

Μετάφραση: Ιωάννα Βραχωρίτου

Εκδόσεις: Gutenberg

Οι έννοιες ως τόποι επιστημονικού διαλόγου: Σκέψεις με αφορμή το *Λέξεις-κλειδιά για την Παιδική Λογοτεχνία*

Εισαγωγή: η σημασία του έργου για τις Σπουδές Παιδικής Λογοτεχνίας.

Η συνεχής διεύρυνση του επιστημονικού πεδίου της Παιδικής Λογοτεχνίας έχει αναδείξει την ανάγκη για έργα που δεν περιορίζονται στην καταγραφή όρων, αλλά επιχειρούν να αποτυπώσουν τη θεωρητική πολυπλοκότητα, τις ιστορικές μεταβολές και τις σύγχρονες ερευνητικές τάσεις του κλάδου.

Το βιβλίο *Λέξεις-κλειδιά για την Παιδική Λογοτεχνία* των Philip Nel, Lissa Paul και Nina Christensen, που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις Gutenberg σε ελληνική μετάφραση από την Ιωάννα Βραχωρίτου με την επιστημονική επιμέλεια της Επίκουρης Καθηγήτριας Παιδικής Λογοτεχνίας, κας Βασιλικής Βασιλούδη, ανταποκρίνεται με ιδιαίτερη επιτυχία σε αυτή την ανάγκη και αποτελεί μία από τις σημαντικότερες εκδοτικές συμβολές των τελευταίων ετών στον ελληνόφωνο χώρο των Σπουδών Παιδικής Λογοτεχνίας.

Ο τόμος δεν συνιστά ένα συμβατικό λεξικό επιστημονικών όρων. Αντιθέτως, κάθε λήμμα λειτουργεί ως ένα αυτόνομο επιστημονικό δοκίμιο, το οποίο δεν αρκείται στον ορισμό μιας έννοιας αλλά επιχειρεί να ανιχνεύσει τη θεωρητική της διαμόρφωση, να αναδείξει τις διαφορετικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις και να εξετάσει τη λειτουργία της στο πλαίσιο της παιδικής λογοτεχνίας ως αυτόνομου επιστημονικού πεδίου. Η επιλογή αυτή διαφοροποιεί ουσιαστικά το έργο από αντίστοιχα λεξικογραφικά εγχειρήματα και το καθιστά πολύτιμο ερευνητικό εργαλείο για μελετητές, πανεπιστημιακούς διδάσκοντες, φοιτητές και εκπαιδευτικούς.

Η σημασία των εννοιών

¹ Επίκουρη Καθηγήτρια Παιδικής Λογοτεχνίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και μεταδιδακτορική ερευνήτρια του ΠΤΠΕ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Οι έννοιες αποκτούν επιστημονική σημασία όχι επειδή διαθέτουν έναν κοινά αποδεκτό ορισμό, αλλά επειδή αποτελούν αντικείμενο διαρκούς ερμηνείας, αναθεώρησης και θεωρητικού διαλόγου. Η ιστορία κάθε επιστημονικού πεδίου είναι, σε μεγάλο βαθμό, η ιστορία των εννοιών του: της διαμόρφωσης, της μεταβολής και της επανανοηματοδότησής τους μέσα από τις ανάγκες της έρευνας και τις μετατοπίσεις των θεωρητικών παραδειγμάτων.

Σε αυτό το πλαίσιο, το έργο του Raymond Williams ανέδειξε με συστηματικό τρόπο ότι οι έννοιες δεν αποτελούν ουδέτερα εργαλεία περιγραφής, αλλά ιστορικά φορτισμένες συμπυκνώσεις εμπειριών και θεωρητικών αναζητήσεων. Η σημασία τους δεν έγκειται σε έναν σταθερό ορισμό, αλλά στη χρήση τους μέσα σε μεταβαλλόμενα κοινωνικά και επιστημονικά συμφραζόμενα.

Η οπτική αυτή μεταφέρεται δημιουργικά στο πεδίο των Σπουδών Παιδικής Λογοτεχνίας, όπου έννοιες όπως «παραμύθι», «κανόνας», «διαφορετικότητα» δεν αποτελούν αυτονόητες κατηγορίες, αλλά πεδία θεωρητικής διαπραγμάτευσης. Η αλφαβητική διάταξη των λημμάτων εξυπηρετεί την ευχρηστία του βιβλίου, χωρίς όμως να αναιρεί τη βαθύτερη θεωρητική συνοχή του. Ο αναγνώστης διαπιστώνει ότι οι έννοιες οργανώνονται ταυτόχρονα σε νοηματικούς και θεωρητικούς κύκλους, οι οποίοι αναδεικνύουν τις μεταξύ τους σχέσεις και συγκροτούν ένα ευρύτερο δίκτυο επιστημονικού διαλόγου. Έννοιες όπως η αισθητική, το παραμύθι, η ειρωνεία, η διασκευή, η διαμεσικότητα, ο λογοτεχνικός κανόνας και η διαπολιτισμικότητα συνομιλούν με θεματικές όπως το εικονοβιβλίο, το graphic novel, το οικογενειακό μυθιστόρημα, η ταυτότητα, το φύλο και η αναπηρία, αναδεικνύοντας την πολυεπιστημονική φυσιογνωμία της σύγχρονης έρευνας στην Παιδική Λογοτεχνία.

Υπό αυτή την οπτική, η αλφαβητική οργάνωση των λημμάτων δεν λειτουργεί ως απλό ταξινομικό σχήμα. Αντιθέτως, αποκτά χαρακτήρα χαρτογραφίας ενός επιστημονικού πεδίου σε εξέλιξη, όπου οι έννοιες δεν παρουσιάζονται μεμονωμένα, αλλά μέσα από τα δίκτυα σχέσεων που τις συνδέουν. Η γνώση δεν οργανώνεται ως στατικό σύνολο πληροφοριών, αλλά ως δυναμικό πλέγμα εννοιολογικών διασταυρώσεων

Η συμβολή και σημασία της ελληνικής έκδοσης

Η ελληνική έκδοση του *Λέξεις-κλειδιά για την Παιδική Λογοτεχνία* δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί ως απλή μεταφραστική απόδοση ενός ήδη διαμορφωμένου έργου. Λειτουργεί ως πράξη επιστημονικής διαμεσολάβησης. Οι έννοιες που συγκροτούν τον πυρήνα του έργου δεν μεταφέρονται απλώς σε μια άλλη γλώσσα· επανεντάσσονται σε ένα νέο πεδίο αναφοράς, όπου καλούνται να λειτουργήσουν παραγωγικά μέσα σε διαφορετικά συμφραζόμενα έρευνας και διδασκαλίας. Η μετάφραση, επομένως, δεν είναι ουδέτερη τεχνική διαδικασία, αλλά πράξη ανανοηματοδότησης.

Αρχικά, η εισαγωγή της επιμελήτριας στην ελληνική έκδοση του τόμου *Λέξεις-κλειδιά για την Παιδική Λογοτεχνία* αποτελεί μια ουσιαστική επιστημολογική συμβολή, η οποία υπερβαίνει τον λειτουργικό ρόλο ενός προλόγου και αναδεικνύει τη σημασία της ελληνικής έκδοσης ως παρέμβασης στον εγχώριο επιστημονικό διάλογο. Με αφετηρία τη θέση του τόμου στο διεθνές πεδίο των Σπουδών Παιδικής Λογοτεχνίας, η Βασιλική Βασιλούδη χαρτογραφεί εμπεριστατωμένα τις βασικές θεωρητικές

μετατοπίσεις του κλάδου, αναδεικνύοντας την πολυφωνία και την πολυσημία των εννοιών ως θεμελιώδη χαρακτηριστικά της σύγχρονης επιστημονικής έρευνας. Παράλληλα, εξετάζει την ιστορική εξέλιξη της Παιδικής Λογοτεχνίας, επισημαίνει τον καταχρηστικό τρόπο με τον οποίο ο όρος Παιδική Λογοτεχνία χρησιμοποιείται συμβατικά, παρά τους εννοιολογικούς του περιορισμούς και αναδεικνύει τον διεπιστημονικό χαρακτήρα των Σπουδών Παιδικής Λογοτεχνίας, οι οποίες αναπτύσσονται σε διαρκή συνομιλία και γόνιμες διασυνδέσεις με τις Σπουδές Παιδικής Ηλικίας, τη θεωρία της λογοτεχνίας, τις πολιτισμικές σπουδές, την κοινωνιολογία και την παιδαγωγική. Παράλληλα, αναφέρεται στις σύγχρονες προκλήσεις που θέτουν τα νέα κειμενικά είδη, η πολυτροπικότητα και ο ψηφιακός πολιτισμός, στις δυσκολίες του μεταφραστικού και επιστημονικού εγχειρήματος της επιμέλειας, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο εμπλούτισε την ελληνική έκδοση με πολύτιμη βιβλιογραφική τεκμηρίωση. Η εισαγωγή της επιμελήτριας ολοκληρώνεται με την ευχή ο τόμος να αποτελέσει αφετηρία ενός υπερεθνικού επιστημονικού διαλόγου, ενισχύοντας τη γόνιμη ανταλλαγή ιδεών και τη θεωρητική ανανέωση του πεδίου. Υπό αυτή την έννοια, ιδιαίτερη αξία αποκτά η ελληνική έκδοση χάρη στην εκτεταμένη επιστημονική επιμέλεια, η οποία υπερβαίνει κατά πολύ τα όρια μιας τυπικής μεταφραστικής εργασίας. Η επιμελήτρια δεν περιορίζεται στη γλωσσική απόδοση του πρωτοτύπου, αλλά συμπληρώνει και επικαιροποιεί το υλικό, προσφέροντας στον Έλληνα αναγνώστη ένα έργο πλήρως ενταγμένο τόσο στη διεθνή όσο και στην ελληνική βιβλιογραφία. Η εκδοτική αυτή επιλογή προσδίδει στον τόμο πρόσθετη επιστημονική αξία και τον καθιστά ουσιαστικά ένα νέο έργο αναφοράς, προσαρμοσμένο στις ανάγκες της ελληνικής ακαδημαϊκής κοινότητας.

Επιπρόσθετα, μ το έργο αυτό παρέχεται το λεξιλόγιο μέσα από το οποίο οι ερευνητές, οι φοιτητές και οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διατυπώσουν με μεγαλύτερη ακρίβεια τα ερωτήματά τους και να συμμετάσχουν σε έναν πιο συστηματικό και διεθνώς συνδεδεμένο διάλογο. Κατά συνέπεια, υπό αυτή την οπτική, η ελληνική έκδοση δεν αποτελεί δευτερεύον στάδιο της ζωής του έργου, αλλά κρίσιμο σημείο επανεγγραφής του. Οι έννοιες δεν εισάγονται απλώς στον ελληνόφωνο χώρο· επανατοποθετούνται μέσα σε αυτόν, ενεργοποιώντας νέες δυνατότητες ανάγνωσης, διδασκαλίας και έρευνας. Η μετάφραση μετατρέπεται έτσι σε διαδικασία επιστημολογικής διεύρυνσης και όχι απλής γλωσσικής απόδοσης.

Με αυτόν τον τρόπο, ο τόμος αποκτά διπλή λειτουργία: αφενός ως συμβολή στη διεθνή συζήτηση για τη θεωρία της Παιδικής Λογοτεχνίας και αφετέρου ως εργαλείο συγκρότησης και εμβάθυνσης του ελληνόγλωσσου επιστημονικού λόγου γύρω από το πεδίο. Η διπλή αυτή κίνηση καθιστά την ελληνική έκδοση ιδιαίτερα σημαντική, όχι μόνο ως γεγονός μετάφρασης, αλλά ως στιγμή επιστημολογικής ενσωμάτωσης και ανανέωσης.

Εξίσου σημαντική είναι η παιδαγωγική διάσταση του βιβλίου. Η πρόταση διδακτικής αξιοποίησης του τόμου σε πανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών υποδηλώνει ότι το εγχείρημα δεν αποσκοπεί μόνο στην παροχή θεωρητικής γνώσης αλλά και στην ανάπτυξη ερευνητικού διαλόγου, ενθαρρύνοντας τους φοιτητές να προσεγγίσουν κριτικά τις βασικές έννοιες του επιστημονικού πεδίου και να αναγνωρίσουν τη διαρκή εξέλιξη των θεωρητικών του εργαλείων.

Το έργο των Nel, Paul και Christensen σχεδιάστηκε εξ αρχής με στόχο να αναδειξει τις Σπουδές Παιδικής Λογοτεχνίας ως ένα δυναμικό, διεθνές και διαρκώς ανανεούμενο επιστημονικό πεδίο. Η ελληνική έκδοση υπηρετεί με συνέπεια αυτόν τον στόχο, καθιστώντας προσβάσιμο ένα έργο που μέχρι σήμερα αποτελούσε βασικό σημείο αναφοράς στη διεθνή βιβλιογραφία. Παράλληλα, συμβάλλει ουσιαστικά στον εμπλουτισμό της ελληνόγλωσσης θεωρητικής παραγωγής, όπου ανάλογα συνθετικά έργα εξακολουθούν να είναι περιορισμένα.

Συνολικά, το *Λέξεις-κλειδιά για την Παιδική Λογοτεχνία* αποτελεί πολύ περισσότερα από ένα εγχειρίδιο όρων. Πρόκειται για έναν θεωρητικό χάρτη του επιστημονικού πεδίου, ο οποίος επιτρέπει στον αναγνώστη να κατανοήσει όχι μόνο τις βασικές έννοιες αλλά και τις σχέσεις, τις διαλεκτικές, τις διαδρομές και τις εξελίξεις που διαμορφώνουν σήμερα τη μελέτη της παιδικής λογοτεχνίας. Η έκδοση αυτή αναμένεται να αποτελέσει έργο αναφοράς για την ελληνική πανεπιστημιακή κοινότητα και πολύτιμο εργαλείο για κάθε ερευνητή που επιθυμεί να προσεγγίσει την Παιδική Λογοτεχνία μέσα από το πρίσμα των σύγχρονων θεωρητικών αναζητήσεων. Το *Λέξεις-κλειδιά για την Παιδική Λογοτεχνία* επομένως δεν είναι ένα έργο αναφοράς που απλώς ορίζει έννοιες, αλλά ένα επιστημολογικό εργαλείο που συμβάλλει στη διαμόρφωση της μεταγλώσσας και της θεωρητικής συγκρότησης των Σπουδών Παιδικής Λογοτεχνίας. Η σημαντικότερη ίσως καινοτομία του τόμου έγκειται στη μεταβολή της ίδιας της λειτουργίας του λήμματος. Στα συμβατικά έργα αναφοράς το λήμμα επιτελεί κυρίως πληροφοριακή λειτουργία: ορίζει, αποσαφηνίζει και ταξινομεί. Στο *Λέξεις-κλειδιά για την Παιδική Λογοτεχνία*, αντίθετα, κάθε λήμμα αναπτύσσεται ως ένα αυτοτελές θεωρητικό δοκίμιο. Δεν περιορίζεται στην παράθεση ενός ορισμού, αλλά ανασυνθέτει τη γενεαλογία της έννοιας, εξετάζει τις ιστορικές και θεωρητικές της μεταμορφώσεις, παρουσιάζει τις διαφορετικές επιστημονικές προσεγγίσεις και αναδεικνύει τα σημεία σύγκλισης και απόκλισης που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη έρευνα. Με τον τρόπο αυτό, η έννοια δεν παρουσιάζεται ως κλειστή σημασιολογική κατηγορία, αλλά ως πεδίο διαρκούς επιστημονικής διαπραγμάτευσης. Κατά συνέπεια, οι έννοιες δεν παρουσιάζονται ως στατικά λήμματα, αλλά ως ανοιχτά πεδία θεωρητικής διερεύνησης. Η μετατόπιση αυτή έχει ουσιαστικές συνέπειες για τον ίδιο τον αναγνώστη. Ο τόμος δεν προσφέρει απλώς πληροφορίες προς αφομοίωση, αλλά καλεί τον μελετητή να παρακολουθήσει τη διαμόρφωση των εννοιών, να κατανοήσει τις θεωρητικές τους αφετηρίες και να τοποθετηθεί απέναντι στις διαφορετικές ερμηνευτικές εκδοχές τους. Έτσι, η ανάγνωση μετατρέπεται σε συμμετοχή στον επιστημονικό διάλογο και το έργο αναφοράς αποκτά τα χαρακτηριστικά ενός ανοιχτού ερευνητικού πεδίου. Ο τόμος επομένως δεν μετασχηματίζει μόνο το λήμμα ως επιστημονικό είδος. Μετασχηματίζει και τον ρόλο του αναγνώστη: από δέκτη πληροφοριών σε συνομιλητή της επιστημονικής κοινότητας.

Συμπερασματικές σκέψεις

Η συμβολή του τόμου δεν έγκειται απλώς στην καταγραφή ή επεξήγηση ενός εννοιολογικού λεξιλογίου, αλλά στην ενεργοποίηση των ίδιων των όρων μέσω των οποίων συγκροτείται και εξελίσσεται το πεδίο των Σπουδών Παιδικής Λογοτεχνίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, η έννοια αναδεικνύεται ως κόμβος επιστημονικού διαλόγου. Κάθε λήμμα δεν προσφέρει ένα κλειστό σημασιολογικό αποτέλεσμα, αλλά ανοίγει ένα πεδίο ερμηνευτικών δυνατοτήτων, μέσα στο οποίο ιστορικές διαδρομές, θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικές αποκλίσεις συνυπάρχουν δημιουργικά. Η γνώση δεν παρουσιάζεται ως στατικό απόθεμα, αλλά ως διαδικασία εν εξελίξει, η οποία προϋποθέτει τη συμμετοχή μιας ενεργής και αναστοχαστικής επιστημονικής κοινότητας.

Το Λέξεις-κλειδιά για την Παιδική Λογοτεχνία αποτελεί επομένως υποδομή γνώσης για τις Σπουδές Παιδικής Λογοτεχνίας. Δημιουργεί τις προϋποθέσεις για νέα ερευνητικά ερωτήματα. Αυτή είναι η βαθύτερη θεωρητική του συμβολή. Με αυτή την έννοια, το εγχείρημα της κας Βασιλούδη που έχει την επιστημονική επιμέλεια του τόμου, αναδεικνύει ότι η επιστημονική ωρίμανση ενός πεδίου δεν αποτυπώνεται μόνο στην παραγωγή νέας γνώσης, αλλά και στην ικανότητά του να στοχάζεται κριτικά τις έννοιες που χρησιμοποιεί για να την παράγει.